

Franckesche Stiftungen zu Halle

Considerationes Modestae & pacificae Controversiarum De Justificatione, Purgatorio, Invocatione Sanctorum, Christi mediatore, & Eucharistia

Forbes, William

Helmstadii, A. MDCCIV.

VD18 11391456

Liber II. In quo de communione sub una, vel utraque specie, de veneratione eucharistiae, atque aliis nonnullis dogmatibus controversis agitur.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598

De orali & indign. manduc. p. 422. & 423. 637

anno 1631. lib. 4. cap. 1. sect. 1. lego : *Nemini Protestantium*, saniorum scilicet, ut ille intelligit, *eam moderationem placere posse*, de discrepantibus super modo praesentiae corporis Christi in sacramento sententiis, ut *sectam romanam vel tolerabilem, vel reconciliabilem esse existimet* ; praesertim, cum quaestio duntaxat (Pag. 422.) sit de modo, ac proinde tota controversia hac de re inutilis & inanis sit. Haec ille. Faxit Deus, ut extremis vitatis, piam veritatem, quae saepicula in medio posita est, in charitate omnes sectemur.

Soli Deo gloria.

Pag. 423.

Liber II.

In quo de communione sub una, vel utraque specie, de veneratione eucharistiae, atque aliis nonnullis dogmatibus controversis agitur.

CAP. I.

De Communione sub una vel utraque specie.

Res

RES non est adiaphora, vel libera fidelibus, ex calice eucharistico bibere, aut non bibere, sed necessaria (extra casum necessitatis scilicet, quæ de re inferius) & imperata a Christo domino. Quos in institutione cœnæ suæ iusserat manducare, eos similiter bibere omnes iussit: *Bibite ex hoc omnes*. Ac proinde alterius speciei interdictio plane illicita est; quicquid Romanenses contra contendunt. Res, inquam, necessaria est; nam si aliqua est necessitas in his verbis, *Accipite, manducate*, perinde & in his erit, *Accipite, bibite*. Si nulla, possunt igitur laici non manducare, Pag. 424 quemadmodum bibere illos non est necesse. Nam res non necessarias, citra omnem culpam ommittere, cuique fas est, ut recte argumentatur Andr. Fricius in Defens. cœnæ Domini, integre a populo sumendæ pag. 599. aliiqve viri doctissimi.

Frustra sunt, quando aiunt, in illo, *Bibite omnes, τὸ omnes*, *restringi debere ad Apostolos*, quos alloquatur solos. Apostoli enim istic Ecclesiam totam repræsentabant; quocirca τὸ omnes universæ ad omnes fideles pertinet. Sic Patres omnes verba Christi intellexerunt. Etiam Paschasius Radbertus, qui claruit A. 820. lib. de Corp. & sangu. Dom. cap. 15. *Bibite ex hoc omnes, id est, tam ministri, quam reliqui credentes. Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti. Et sane mens fuit Christi, quamvis soli adessent* Apo.

Apostoli, praescribere Ecclesiae universae rationem administrandi hoc sacramentum, quam observari vellet, usque ad consummationem seculi. Quod nisi nobiscum fateri Romanenses velint, unde quaeso comprobabunt, manducationem panis, ad laicos pertinere; praesertim cum de ea non diserte omnes dicatur, quod in calicis praeepto fit? ut recte Vossius disput. §. de Cœna. Inanis etiam est illa commenticia distinctio de sacrificantibus & non sacrificantibus; illis scilicet necessitatem impositam esse, utramque speciem sumendi, istis alteram tantum, nempe panem. Omnino enim si sacrificantes necessario utraqve specie utuntur, ut ostendant, in summo illo Christi sacrificio sanguinem ex corpore effusum fuisse, & cœnantes utraqve utantur necesse est, quod Christus convivis suis in memoriam ejusdem sacrificii utrumque dederit, & cibum & potum, & quidem separatim utrumque. Fricius l. c. ait, *Concilium constantinense, in quo primum alterius speciei interdictio sancita fuit, sess. 13. clarissime Christi verba sic eludere conatur, ut pronunciet, licet Christus instituerit, & dederit sacramentum post cœnam discipulis, hoc non obstante observandam esse Ecclesiae consuetudinem, ut non sumatur nisi a jejunis; Ecclesiam pariter, etsi Christus sub utraqve specie sacramentum instituerit & dederit discipulis, jus habere praecipiendi, ut laicis sub altera tantum specie praebeatur.* Sed dispar valde horum ratio est, ut inquit Vossius post alios innumeros viros doctos: *Nam Christus, ut calix bibatur, mandavit,*

davit,

davit, pag. 425.) cum dixit, *Bibite ex hoc omnes, Matth. 26. & Hoc facite, quotiescunque biberitis, ad mei commemorationem. 1. Cor. 11. At non dixit si milititer, Hoc facite post cœnam. Nam si, ut inquit Aug. epist. 118. ad Januar. hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper sumeretur, credo, quod eum morem nemo variaisset. Frivola tandem est distinctio ista ab illis usurpari solita inter Christi institutum & mandatum. Qvis enim Christi institutum pro mandato non habeat, praesertim cum ita expresse dicatur? *Bibite ex hoc omnes.* Legatur heic apostolus Paulus, quo nemo Christi mentem rectius nos docere potest. 1. Cor. 10. & clarius cap. 11. Quae contra ex scripturis objiciuntur, nihil in se veri vel solidi habent. Videantur Protestantes.*

Quod ad Ecclesiae primitivae praxin attinet, ipsum constantinense Concilium loquatur. Sess. 13. *Licet Christus, inquit, suis discipulis administraverit sub utraque specie panis & vini, tamen hoc non obstante, &c. Et mox: Haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta; quod licet in primitiva Ecclesia hujusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, postea a conficientibus sub utraque, & a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur.*

Quae respondet Bellarm. cum aliis lib. 4. de Eucharistia ad objectiones ex Patribus, mera & inania subterfugia sunt, ut intelligenti lectori obsecrum esse non potest. Notatu digna sunt illa verba, quae in principio cap. habet: *Revera Pa-*

tres

tres bene intellecti (audax est haec assertio) nihil eorum habent, quae ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cum tempore ipsorum non fuerit ista quaestio introducta, sitne utraque species necessario sumenda. Haec ille. Post plurimos alios, qui hanc Ecclesiae romanae mutilationem eucharistiae cum scripturis, tum Patribus adversari clarissime ostenderunt, videantur inter Protestantes Juelius & Mortonus in opere eucharistico nuper edito, & Featleyus de Grandi sacrilegio Ecclesiae romanae, ut alios innumeros taceam: brevitati enim studeo, praesertim cum res tam clara sit.

Cassander in Consultatione de S. Communionem christiani populi in utraque specie, licet eam non jure divino Pag. 426.) simpliciter necessariam esse existimet, fatetur tamen, *veteres omnes tum Graecos tum Latinos, in ea sententia fuisse videri, ut existimaverint, in legitima & solemni celebratione corporis & sanguinis D. & administratione ac dispensatione, quae in ecclesia fidei populo e sacra mensa fit, duplicem speciem, panis & vini, esse exhibendam: atque hunc morem, per universas orientis & occidentis Ecclesias antiquitus observatum fuisse, tum ex praeursorum Patrum monumentis, tum ex vetustis divinarum mysteriorum formulis apparere; inductos autem fuisse primo exemplo & mandato Christi, qui instituendo hujus sacramenti usum, Apostolis, fidelium sacramenta participantium personam repraesentantibus,*

ss

bus,

bus, quibus dixerat, Accipite & edite, iisdem ipse mox dicebat, Bibite ex hoc omnes. *Quod ex veterum sententia interpretatur Paschasius Radbertus*, tam ministri, quam reliqui credentes. Vide autorem ipsum, qui multos hic citat Patres, inprimis illud Gelasii memorabile decretum (de Consecr. dist. 2. cap. *Comperimus*) quo iubet eos, qui superstitione aliqua impediti, a calice sacrati cruoris abstinebant, aut integra sacramenta percipere, aut ab integris arceri, quod diviso unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio nequeat provenire. Et p. 1025. edit. oper. parisi. *Hic*, inquit, & hisce similibus rationibus inducta Christi Ecclesia, orientalis quidem in hunc usque diem, occidentalis vero, sive romana, mille amplius annis continuis, non aliter quam sub duplici specie in conventu Ecclesiae sacramentum hoc administrasse legitur, idque in pane & vino, atque adeo separatim. *Etate autem Leonis & Gelasii pontificum, Manichaei hunc universalem & perpetuum Ecclesiae ritum violarunt.* Et p. 1027. *Non puto demonstrari posse, totis mille amplius annis in nulla catholicae Ecclesiae parte hoc eucharistiae sacramentum aliter in sacra synaxi e mensa dominica fideli populo, quam sub utroque panis viniqve symbolo, administratum fuisse. Nisi quod apud Latinos, parasceves die, solo pane pridie sanctificato & reservato communio fieri videatur.* Sed graviores auctores, &c. Et p. 1028. *Non satis igitur considerate scribere videntur, qui apud veteres, etiam in publicis conventibus, & ordinaria ad-*
mini-

ministratone, indifferentem usum hujus sacramenti in una vel duplici specie probare nituntur. Nam ut aliquando in altera specie vel panis vel vini eucharistia data & praecepta sit; Pag. 427.) id tamen privatim & extra ordinem, & non nisi quodammodo necessitate impellente factum apparet. Legatur integer ille tractatus: lectu enim dignissimus est, & omnia fere, quae de hoc argumento dici possunt, istuc reperiatis. Videatur idem in Consultatione sua artic. 22. ubi eadem supra tradita breviter repetit, & in epist. 19. item in epist. 102. 106. & 73. ubi ait, optimos quosque desiderio calicis teneri, sed plerosque expetendo non rectam rationem sequi, quod illum ita simpliciter a Christo praeceptum, atque adeo necessarium putent, ut nullo tempore in altera specie verum sacramentum corporis Domini praebere possit: quae persuasio illis facile & damnandae tot seculis Ecclesiae romanae observationis, & ab ea deficiendi occasionem praebat. Vide etiam epist. 115. quae est ad Georg. Wicelium. Rectissime affirmat Casfander in epist. 19. supra citata, antiquioribus seculis ad plenam, legitimam & solennem communionem, utriusque sacramenti corporis & sanguinis Domini participationem necessariam habitam fuisse: de extraordinaria, inquit, infirmorum, abstemiorum, infantum, peregrinorum, domestica item & privata (de quibus Tertull. & Hieron.) hic nil loquor. Vide etiam ejusdem Liturgica c. 31.

G. Wicelius in Via regia: De communione sub una specie est in confesso, sumptionem sacramentalen

talem de altari aequè omnibus Christianis communem extitisse ad salutem, per omnia novi testamenti tempora; obliueratam quidem paulisper apud nos occidentales, & ab usu promiscuo semotam suas ob causas, at non deletam omnino atque extinctam. Sed male Ecclesia romana in publica synaxi usum calicis intermisit, neque ullae justae causae, cur hoc faceret, nedum ut illo laicis interdiceret, subfuerunt. Subdit autem: Ejus rei cum nube quaedam certissimorum testium septi simus, πληροφοειν ampleximur, omni excluso dubio, alteram quidem in hoc sacramento speciem, cui assuevimus Latini, non impugnantes, nec ullis modis condemnantes, aut improbe irridentes, sed aequi bonique consulentes, & quidem, uti tulerunt tempora novissima, partem in meliorem interpretantes, pro aliorumque infirmitate, ignorantia ac meticulositate aliquam sufferentes. Multa etenim sunt, Pag. 428.) cuiusmodi in reformatis etiam Ecclesiis ac utcumque restitutis toleremus necesse erit, ut sciamus, ad perfectionem viam esse difficillimam. Vide eundem in Methodo concordiae cap. 5. p. 20. De participatione communionis facilis erit consensus, si necessitatem legis (absolutam necessitatem intelligit) de utraque specie laxarint Sectarii, sique (1) Ecclesiastici, (2) utraque vescentes (3) Erebi duci non miserint, sed medium utrique tenuerint. Enimvero laudandum, si generali Synodo consentiatur

- (1) Ecclesiastici] Id est, Romano-catholici.
 (2) Utraque vescentes] Seu eos, qui Protestantes dicuntur.
 (3) Erebi duci] i. e. satanae, vel diabolo.

tiatur καὶ ὅλῃς in utramque ; siquidem olim ita communicatum in Ecclesia.

Gerardus Lorichius lib. de Missa publice proroganda in 7. part. Canonis : *Sunt pseudocatholici, qui reformationem Ecclesiae quoquo modoremorari non verentur. Hi ne laicis altera species restituatur, nullis parcunt blasphemis.* Idem lib. de S. Euchar. fol. 73. *Non possum non culpare nostrates, qui non animadvertunt, sacramentum eucharistiae hinc in simoniae labi crimen, illinc in haereseos, & homicidiorum causam rapi, propter alterius speciei subtractionem. Nec huiusmodi malis obviam eunt, sed magis dissimulant & adnivent. Vnde omnium huiusmodi malorum Dominus ab illis rationem in illo die poscet.* Vide ejusd. Epitomen textus & glossemat. in c. 6. Joannis, & Petrum Picherellum fuisse in dissert. de Missa c. 4. de concomitantia & communione sub utraque specie differentem. Legatur etiam Ferdinandi Imper. Rescriptum de usu calicis. Rem ita narrat Andr. Dudithius, episcopus quinqve ecclesiensium, caesar. Majestatis legatus, in orat. habita in Concilio tridentino pro permissione calicis in sacra coena A. 1562. *Etsi antea satis perspicere potuistis, quae Caesaris mens fuerit, cum a sancta Synodo calicis permissionem pro regnis & provinciis sibi subjectis petendam curavit, intellexistisque tam ex eo libello, qui caesareae Majest. suae nomine vobis oblatum est, quam ex accurata illustrisimi domini Mantuani, primi legati, oratione, justis & necessariis causis Majestatem suam adductam*

esse, ut hoc peteret, &c. Vide (1) Goldastum Con-
stit. Imperial. tom. 2. p. 399. Caesar. Majestatis
Articulos (in quibus hic unus est) de reforma-
tione Ecclesiae, Pag. 429.) per oratores in
Conc. trid. propositos, p. 376. & oratorum
scriptum de Communione corporis & sanguinis
Christi sub utraque specie, p. 377. & 378. & Impe-
ratoris ipsius Rescriptum, p. 379. ubi *id se tum suo-
rum Ducis Bavariae generi sui nomine petere ait,
persuasum, rem dignam pietate ipsius Pontificis, &
sibi gratisimam, facturum.* (2) Vide etiam Literas
Ducis Bavariae, aut earum summam, in Hist.
Conc. trid. lib. 8. p. 1415. & apud Goldast, loc.
cit. p. 399. Idem quoque petiit Rex Galliae per
suos oratores. Vide Goldastum ibidem, Jac.
Aug. Thuanum Histor. lib. 35. Anno 1564. Histor.
Conc. trid. lib. 6. p. 960. & seq. & auctoris
anonymi galli Recognit. Concil. trid. lib. 2.
cap. 1. Nihil tamen hic praestitum est.

In Conc. trid. cardin. Madrucius absque o-
mni exceptione calicem permittendum censu-
it; similiter Episc. mutinensis, & Caspar. de Ca-
sal, episcopus leirienfis, natione lusitanus, vir &
vitae exemplaris, & praestantis doctrinae, atque
Dudithius, episc. quinqveecclesiensis, tanquam
praeful, non tanquam caesar. Maj. legatus tan-
tum, quanquam plurimis aliis contradicentibus.

Vide

(1) Goldastum.] Item Wicelii Viam regiam, edit. con-
ring p. 230.

(2) Literas Ducis Bavariae.] Quae integrae ex-
stant apud Conringium post Viam regiam Wicelii
p. 254.

Vide Hist. Concil. trid. lib. 6. p. 966. Joan. Barnesius in Catholico-romano pacif. sect. 7. *Communio sub utraque specie scripturis, Patribus & universalis Ecclesiae consuetudini est conformior*, ac per se jure divino praescribitur; per accidens tamen potest fieri, ut plebs sub una tantum specie communicet: & idem late probat ex Cassandro, & autoribus ab illo citatis in Consult. art. 22. & in tractatu de sacra Communione in utraque. Alia plurima, quae ex Romanensibus ipsis citari possent, ad ostendendum, hanc fuisse antiquissimam, & quidem universalis Ecclesiae consuetudinem ante secula pauca posteriora, brevitatis causa omittimus, & lectorem sedulum ad autores alios, ex quibus haec peti possunt & debent, remittimus.

De inconstantia (1) *Lutheri de communione sub una vel utraque specie*, tum a Romanensibus, tum etiam ab iis, qui vulgo Sacramentarii dicuntur, saepe exprobrata, nihil nunc dicam. Vide Hospin. Histor. sacram. parte altera p. 12. 13. aliosque. Historia August. Confess. Dav. Chytraci p. 254. edit. francos. A. 1578. de concessione, quae super hac re Romanensibus (pag. 430.) facta dicitur Augustae a Protestantibus, (2) rem ita re-

S s 4 fert:

(1) Lutheri,] Vide König. Cas. consc. p. 650.

(2) *Rem ita refert.*] In ipsa illa Chytraci editione, quam auctor citat, atque ego etiam possideo, haec leguntur verba: *Postea, de utraque specie, non recitatur, quomodo excusaverimus una specie*

utemur

fert: Dehinc de utraque specie sacramenti non indicatur, quo modo aut qua ratione excusemus illos, qui una specie utuntur: & ex odio adjicitur, quasi nolumus docere, quod, qui sacramentum sub una specie percipiunt, non peccent. Qui hoc ita obiter legit, possit opinari, nos consentire in unius speciei communionem, atque nihilominus vel ex odio, vel aliis iniquis de causis, in publicis concionibus nolle hoc profiteri. Nos autem e contra verbis & scriptis multoties exposuimus, quo pacto eos, qui unam speciem per necessitatem, quae multiplex & varia esse potest, excusatos habeamus. Hac autem concessione prohibitionem alterius speciei non approbavimus. Vide Joh. Dietericum, lutheranum, contra Joh. Lampadii tertiam Mellificii historici partem pag. 37.

Bucerus in Defens. christ. reform. Hermanni, archiep. coloniensis, cap. 73. *Necesse igitur est,*
ut

utentes. Et in tanta brevitate odiose ponitur, quod nolumus docere, quod non peccent unam speciem sumentes. Haec qui sic legit nude posita, cogitat nos probare ordinationem de utraque specie, & tamen odio alterius partis, aut propter alias cupiditates, nolle hoc in concionibus publicis fateri. Nos vero multis verbis, ad haec scripto quoque ostendimus, quomodo excusemus sumentes unam speciem propter necessitatem, quae multiplex & varia est. Interim non probavimus prohibitionem alterius speciei. Vnde patet, verba citata, cum iis, quae liber Chytraci exhibet, non plane esse eadem.

ut totalem hanc calicis Domini, ac dispensationis ejus sublationem sinamus esse gravissimum sacrilegium, & abominandam operis ac mandati I. C. perversionem: nemoque ullo fuco ordinationem seu dispensationem ecclesiasticam ex ea faciat, etiamsi multa millia filiorum Dei, ac verorum membrorum Christi sacrilegium istud ex ignorantia, sicut etiam alios abusus, longo jam tempore tolerarunt, ac simul exercuerunt. Haec ille pag. 238. Et rursus pag. 241. Si quis esset, * qui vinum bibere non posset, & tali solus panis Domini porrigeretur, haec sane esset Ecclesiae in hoc sacramento dispensatio, quae illi, juxta exemplum & verba Domini de sabbatho, licita esset & concessa. At integrum sacramentum, cujusmodi est dispensatio calicis Christi, universae Ecclesiae penitus subtrahere, id ei nullo modo licet.

Episc. eliensis contra card. Bellarm. Apol. cap. 8. p. 192. Si qui in extremis viaticum petant, ab hac autem vel illa specie abhorreant, quaeri potest porro, an eo casu dispensari possit, ut altera tantum specie communicent: & an (necessitate id urgente) immutari possit quid in eucharistia, (ut olim in baptismo clinicorum) gratia divina humanum defectum supplente, cum sacramentum propter hominem factum sit, non homo propter sacramentum. Verum Pag. 431.) casus ille in legem trahendus non esset, (ut jam apud vos lex est) sed cessante ferrea necessitate, de reliquo redeundum mox ad Christi institutum.

II.

* Qui vinum bibere non posset.] Vide G. Königii Catech. p. 648.

II. Casaub. in epist. Excertitationibus praefixa: *Quid? audebuntne dicere, doctrinam de a-*
dempto populi calice extra casum necessitatis, esse
illam Judae apostoli semel traditam fidem? Vorstius
in Antipistorio de Communionem sub utraque
specie, part. 2. pag. 350. Status quaestionis verus
est, An ordinarie in coetum fidelium, ubi nullum
est necessarium impedimentum, utraque sacra-
menti species omnibus communicantibus, & quidem
necessario, puta ex ipsius Christi institutione & prae-
cepto, administranda ac percipienda sit: an vero lai-
cos, item clericos non consecrantes, sola panis specie
contentos esse oporteat. Nos priorem sententiam te-
nemus, nimirum freti ipsa Christi institutione &
praxi ecclesiae apostolicae, immo etiam continua ob-
servatione sequentis ecclesiae per mille amplius annos,
&c. Speciales tamen casus hic semper exci-
pimus, in quibus alteram speciem fortasse sufficere
posse, non admodum contentiose negamus.

Archiep. spal. De Rep eccl. lib 5. cap. 6. n. 278. *Dico 1. perfectum ac verum sacramen-*
tum consistere in utriusque speciei sumptione:
ea enim fuit prima Christi institutio. Et n. 279. Di-
co 2. non esse adeo sub praecepto, ut eucharistia &
in cibo & in potu semper a fidelibus sumatur, quin
ex gravi, sed privata privatorum causa, possit,
cum fructu, & licite etiam, sub solo pane sumi,
licet in tali casu sacramentum vere & proprie, ut
dixi, integrum non sit. Casus vero potest esse, vel
ubi vinum non adsit, vel in abstemio, vel com-
moditatis privatae gratia, puta, quia quis malit
domi

domi communicare, quam in ecclesia, ex legitima causa; is enim ferre secum panem potest, vinum non solet, ut exempla antiqua docent, apud Bellarm. de Eucharistia lib. 4. (1) cap. 24. Sed lege universalis prohibere laicis omnibus, & auferre etiam, invictis usum calicis, ubi nulla necessitas cogit, Ecclesia nullo modo potuit, aut potest: quod enim Christus concessit omnibus, perperam ab Ecclesia negatur: & ubi commode exhiberi potest & debet integrum sacramentum, cum maxima iniquitate Pag. 432.) mutilatur & dimidiatur: & hoc merito expresse sub anathemate vetatur a Gelasio canone ecclesiastico de Consecr. dist. 2. cap. Comperimus. Haec ille. Vide alia apud autorem ibid. & (2) in Ostensione errorum Suarezii cap. 2. n. 14. & 15. Plura de re adeo certa & clara scribere non libet. Legantur alii, qui fusius hanc quaestionem tractarunt; imprimis, praeter hactenus citatos, tres Dialogi Andr. Fricii modrevii, de Utraque specie coenae dom. & Defensio eorundem per eundem autorem, ac Disputatio theologica s. Ger. lo. Vossii, de Sacris coenae dominicae symbolis, accurata & nervosa; alios innumeros ut omittam.

CAP. II.

De consecratione eucharistiae, & ejusdem reservatione, ac veneratione.

Verba,

(1) Cap. 24.] Apud M. Antonium de Dominis mendose legitur, cap. 34.

(2) In Ostensione,] Quae subjuncta est libro VI,

Verba, quibus eucharistia conficitur, *debere esse consecratoria*, non concionalia tantum, i. e. non tantum dici debere ad populum instruendum, sed etiam, immo potius ad eucharistiam consecrandam, fatentur omnes saniores Protestantes. Sed consecrationem non aliis verbis fieri, quam istis, H. E. C. M. & H. E. S. M. quemadmodum contendunt Romanenses contra Graecos, id plane inficiantur plerique. Non enim solis illis Christi verbis consecrationem fieri existimant, sed *etiam mystica prece*, qua Spiritus sancti adventus imploratur, qui elementa sanctificet, atque adeo actione tota, quatenus ea cum a ministro, tum a communicantibus fit secundum institutionem Christi.

Scriptura certe sententiae Protestantium, magis favet, & plurimi Patrum passim dicunt, prece atque invocatione elementa consecrari. Vide hic Archiep. spal. lib. 5. de Rep. eccles. cap. 6. n. 5. 6. & seq. fuse hoc probantem. Casander in epist. 72. quae est ad Ducis Cliviae cancellarium, *De discrimine* (Pag. 433.) Graecorum & Latinorum, ait, *videtur tua excellentia non satis scripti mei sententiam observasse: nam diserte & expresse ibi scribitur, veteres Latinos cum veteribus Graecis, non solum in sententia de consecratione, quae mystica prece fit, sed etiam in precandi forma, qua Spiritus S. adventus imploratur, qui proposita munera sanctificet, convenisse, idque probatur testimoniis Hieronymi, Fulgentii,*

gentii, Gelasii, Isidori. Veterum autem Latinorum, qui precis & invocationis meminerunt, passim obvia sunt, & commemorantur in Antididagmate colonensi, ni fallor, ut est illud Hieronymi ad Evagrium, & Augustini de Trinit. lib. 3. cap. 4. De posterioribus vero Latinis, qui a quingentis annis fuerunt, praesertim Scholasticis, manifestum est, quod formam consecrationis constituerint in solis istis verbis dominicis H. E. C. M. reliquas autem preces ad formam non pertinere. Et paulo post: Multo tutiorem existimo veterum Latinorum & Graecorum consensum, ut ex Ecclesiarum omnium consuetudine invocatio quoque adhibeatur. Gul. Lindanus Panopl. lib. 4. cap. 41. eandem sententiam mordicus defendit ex Justino martyre Apol. 2. & Basil. de Spir. S. cap. 27. Sic & autores Antididagm. colon. ut patet ex ipsorum libro, & Buceri Defensio christ. reform. cap. 102. ubi male hoc novum dogma appellat, & non solum scripturae, & omnibus Patribus, sed etiam ipsis doctoribus scholasticis repugnare contendit. Christoph. de Capite fontium, archiep. caesariensis, Tract. var. ad Sixtum V. pontif. Paris. 1586. cap. 1. prolixè defendit, non in sola verborum illorum H. E. C. M. prolatione consecrationem fieri, sed etiam sacerdotis benedictione, seu precatione. Huic sententiae firmandae adducit multos Patres post scripturam, & inter Scholasticos Scotum, & Scholasticorum turbam, qui Scotum sequuntur, Alphonsum etiam a Castro, & Lindanum; ad Missales quoque libros antiquos sive liturgicos fiden-

fidenter provocat omnes lectores. Vide episc. Mortonum de Euchar. lib. 1. cap. 2. p. 8. & Gerard. Jo. Vossium disp. theol. 2. de Sacris coenae domin. symbolis, thesi 2. Alios, brevitatis ergo, silentio praetereo.

Haec controversiola diu jam, & magno animorum fervore agitata est inter Graecos & Latinos, & multi Latini cum Romanenses, tum etiam Protestantes, defendunt, nonnulli Graecorum, alii Latinorum sententiam (pag. 434.) Neutra tamen gravis aut impii erroris damnanda est. *Multo tutiorem*, inquit Cassander loco supra citato, existimo veterum Latinorum & Graecorum consensum, ut ex Ecclesiarum omnium consuetudine invocatio quoque adhibeatur. Archiep. spalat. loco cit. n. 5. *Major difficultas est, quibus verbis sit facienda haec consecratio? siquidem neque scriptura, neque traditio, ea praecise explicat.* Omnes enim supra citati Patres eam precibus fieri contendunt, certas preces non explicantes; nonnulli etiam verba Christi *H. E. C. M. &c.* consecratoria & Christo fuisse, & nobis esse volunt: adeo ut Scholastici jam ferme omnes, in his verbis Domini constanter asseverent consistere vim, eucharistiam consecrandi; Roma vero hodie pro haeretico puniat, si quis negaret. Ego autem (ut ingenue dicam, quod sentio) ita probabilem puto hanc sententiam, propter alicujus patris, qui eam tenuisse videatur, assertionem, ut tamen longe probabilior existimem aliam, nimirum precibus Ecclesiae fieri eucharistiae consecrationem: nam & scriptura huic sententiae magis favet, & plures

plures Patres eam docuerunt, & paucioribus implicata est difficultatibus. Et lib. 7. cap. 12. n. 104. Aliae vero a Calvino reformatae Ecclesiae, si sola concione, & ministri adhortatione conficiunt eucharistiam, nullis specialibus adhibitis precibus sacramenti consecratoriis, ego plurimum suspicor, eos veram eucharistiam non habere: neque video, quam excusationem possint afferre, cur antiquas aut non accipiant, aut non imitentur, in partibus essentialibus saltem, liturgias, & praesertim latinae Ecclesiae antiquissimae. Erasmus super illud I. Cor. 11. 24. H. E. C. M. In omnibus, inquit, accedendum est iudicio Ecclesiae, licet hic sermo videatur jam panem consecratum porrigentis. Mihi in totum videtur consultius, de rebus huiusmodi, quae certis scripturae testimoniis doceri non possunt, sed ab humanis pendent conjecturis, non adeo fortiter asseverare, ut nostram opinionem oraculi vice haberi postulemus, ac fortasse tutius sit, ecclesiasticos proceres non temere pronunciare de quibuslibet, quae doceri non possunt, quum & ipsi sint homines & labi queant. Idem, in Apologia adversus monachos hispanos, tom. 9. p. 868. Christum his verbis consecrasse, H. E. C. M. & H. E. S. M. Pag. 435.) nondum mihi constat expresse pronunciatum ab Ecclesia, etiamsi constaret, a Christo nobis traditam hanc consecrandi formam: & juxta speciem probabilius videtur quibusdam, quod benedictione consecraverit. Nec ipse Thomas, nec hoc recentior Gabriel dissimulant, varias theologorum hac de re fuisse sententias, etiam ortho-

rhodoxorum, quorum nullus pronunciat, haereticum esse de hoc dubitare, nec ullum inducunt autorem, qui hoc affirmarit, praeter Eusebium emisenum, autorem parum secundae famae, si modo illius sunt verba, quae referuntur in Decr. de Consecr. dist. 2. Quia corpus. Vide alia ibidem in eandem sententiam. Atque haec hac de lite sufficiant, in qua nihil temere, & tanquam de fide definiendum est.

Verus & legitimus hujus sacramenti usus in manducatione & potu consistit. Hoc ex parte etiam vidit inter recentiores Scholasticos Gabriel (1) Biel, in Can. lect. 36. (2) *Remissio peccatorum*, inquit, *plus fit per usum hujus sacramenti, quam per ipsum in se.* Non enim tantum prodest in pixide conservatum, sicut oblatum & sumptum in vera fide & devotione. Causam deinde subdit; *quia manducatio & potio, hujus sacramenti est usus.* Hinc, inquit, & volens discipulos suos Christus fructus hujus sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecravit, non sistebat in consecratione. Neque dedit discipulis, ut ipsum honorifice conservarent, sed dedit in sui usum, dicens: Accipite & manducate. Et paulo post: *Ex his satis patet, quod consecratio ad usum, qui est ejus manducatio, tanquam ad finem quodammodo proximum ordinetur. Quia Christus, postquam*

(1) Biel in Can. lect. 36.] Apud Cassandrum in Liturgicis p. 68. citatur lect. 26.

(2) Remissio peccatorum] Verba haec sunt B. Augustini lib. 2. de Trinit. ut ea citat Casander in Liturg. p. 68.

postquam accepit panem, benedixit, dedit discipulis suis, ut manducarent. Et lect. 38. Ipsa enim consecratio non est simpliciter finis consecrantis, sed potius usus fidelium. Ad hoc enim consecratur corpus & sanguis, ut fideles eo utantur manducando, & manducantes capiti & membris fortius uniantur. Haec ille. Videatur etiam Humbertus * episc. contra libellum Nicetae monachi, apud Cassandrum in Liturgicis cap. 30. circa finem, p. 69.

Negari tamen non potest, in veteri etiam Ecclesia obtinuisse reservationem eucharistiae, prius privatam domi ab ipsis fidelibus, (pag. 436.) quod multa Patrum loca clare evincunt, (vide Bellarm. de Euchar. lib. 4. cap. 4. Gerard. Jo. Vossium disp. 41. de Sacram. euchar. thes. 8. aliosque) quoniam locus ille Origenis, seu Cyrilli in cap. 7. Levit. hom. 5. Dominus panem, quem discipulis dabat, cum dicebat, Accipite & manducate, non distulit, nec servari iussit in crastinum, morem illum non omnibus placuisse, innuere videatur. Sed clarissime idem ostendit Concil. caesaraugustanum in Hispaniis, aetate Damasi, habitum, anno scil. 381. quod morem istum esse abrogatum, istic saltem, demonstrat, can. 3. atque idem confirmatur Concilio toletano I. A. 400. can. 14. unde Bellarminus libro supra citato c. 5. Concilium, inquit, tolet. & caesaraugust. non prohibent asservari in Ecclesia eucharistiam, sed jubent fidelibus communicantibus, ut in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile

T t

* Episcopus] Sylvac candidae.

rabile

rabile sacramentum. Deinde morem veterem fuisse, (licet de pari antiquitate non satis clare constet) ut sacramentum publice a sacerdote in pastophorio, vel pixide *asservaretur*, uti & *delationem* ad absentes, atque infirmos, patet ex historia de Serapione apud Euseb. lib. 6. Hist. eccl. cap. 36. Quo autem tempore sacramentum publice administrabatur, ad aegrotos, atque alios, qui adesse non possunt, per diaconum mitti solere, etiam Justinus martyr seculo, clarissime constat ex ipsius Apolog. 2. pro Christianis; posterioribus vero seculis, cum quotidie fideles communicare non solerent, reliquias eucharistiae vel igni tradi, vel a pueris absumi solere docet * Concil. matifconense 2. habitum anno 583. can. 6. Hesychius lib. 2. in Levit. c. 8. Evagrius scholasticus lib. 4. cap. 35. Niceph. lib. 17. Hist. cap. 25. Concil. aurelianense, testibus Ivone & Burchardo, Guitmundus lib. 2. & Algerus lib. 2. cap. 2. Videatur hic Bellarm. loco praecitato cap. 5. & plurimi Protestantes, in primis Vossius loco citato. Sed publica illa asservatio & delatio, ut nec ubique, nec semper recepta fuit, ita etiam, ubi obtinuit, pro more libero habebatur, non necessario. Sed Synodus trid. sess. 13. cap. 6. *retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem* statuit. Denique in Ecclesia veteri

resep.

* Concil. matifcon. 2.] Citatur etiam a Cheminitio in E. C. T. part. 2. ad Concilii trid. sess. 13. cap. 6. & can. 7. Sed ille canon concilii matifcon. loquitur de missis jejune celebrandis,

reservabatur quidem eucharistia, & ad aegrotos atque alios absentes deferrebat: sed utrumque fiebat, ut sumeretur & manducaretur; atque hic pius mos neququam damnari debet. Sed in romana Ecclesia circumgestatur eucharistia asservata ad ostentationem & pompam, aut ad incendia, tempestates, aliaque mala averruncanda; atque etiam (Pag. 437.) in adoratione ejus peculiaris cultus est institutus, ut post alios innumeros inquit Vossius. Haec autem commenta, utut quibusdam fidelibus placuerint, universae tamen Ecclesiae probata fuisse primis & optimis seculis, nunquam demonstrari poterit.

Vossius in Antibellarm. in 3. tomum p. 406. *Quaestio hic non est de extraordinaria aliqua S. signorum ad absentes delatione, aut qualicunque asservatione, in usum aegrotorum, aut advenarum, &c. sed de ordinaria illa repositione, ad cultum, aut circumgestionem hostiae, quam vocant, consecratae, qualis in papatu haecenus usitata est. Nostri igitur generatim omnes affirmant, S. symbola tantum in usu communionis, qualem Christus instituit, pro sacramento corporis & sanguinis Domini habenda esse: contraque diserte negant, extra hunc legitimum usum revera ullum esse sacramentum. Nec tamen usum illum ad actum manducationis, ac bibitionis, aut ad certum aliquod temporis momentum, praecise restringunt, sed totam Eucharistiae actionem, sive integrum illum actum ceremonialem intelligunt: & sic regulam illam recte accipi volunt, qua dicitur, Nihil habere rationem sacramenti*

extra legitimum usum. Haec ille. Tollatur ab-
usus hodiernae Ecclesiae romanae, semel con-
secratam hostiam, in ciboriis, ad circumgestatio-
nem, & theatricam pompam asservandi; ut
quae non minus extra communionem, quam
in ipsa communionem, vel relatione ad eandem,
verum & substantiale Christi corpus sit, & mane-
at, quamdiu scilicet ipsae species durant: quibus
forte corruptis etiam corpus & sanguis Do-
mini evanescant; & haec controversia tolli po-
test, non damnata veteris Ecclesiae praxi in as-
servatione, quae tunc obtinuit.

Alias quæstiunculas, de *azymo pane*, ac fer-
mentato, de *vino temperando aqua* in sacro calice,
ut & de *fractione panis* omitto: parum enim
momenti in his situm est; neque ob hujus-
modi minoris momenti lites, Ecclesiarum pax
turbanda est, aut Ecclesia schismate dividen-
da.

Quod ad *adorationem hujus sacramenti* at-
tinet, quum, qui digne sumit S. symbola, vere &
realiter corpus & sanguinem Christi in se, cor-
poraliter, modo tamen quodam spirituali, mi-
raculoso, & inperceptibili sumat; Pag. 438.)
omnis digne communicans adorare potest, &
debet corpus Christi, quod recipit; non quod
lateat corporaliter in pane, aut sub pane, aut
sub speciebus & accidentibus panis, sed quod,
quando digne sumitur panis sacramentalis, tunc
etiam sumitur cum pane Christi corpus reale,
illi communioni realiter praesens, ut inquit
Archi-

Archiep. spalat. lib. 7 de Rep. eccl. cap. 11. n. 7. *Carnem Christi in mysteriis adoramus*, inquit Ambrosius lib. 3. de Spir. S. cap. 12. Greg. nazianz. in oratione de S. Gorgonia, tom. 1. p. 186. *Eum, qui super altare colitur, obiectans.* Aug in Pl. 98. *Nemo illam carnem (Christi scilicet) manducat, nisi prius adoraverit.* Videatur Chrysost, in compluribus scriptorum suorum locis. Consentunt & reliqui veteres. Immanis est rigidiorum Protestantium error, qui negant, Christum in eucharistia esse adorandum, nisi adoratione interna & mentali, non autem externo aliquo ritu adorativo, ut ingeniculatione, aut aliquo alio consimili corporis situ. Hi tere omnes male de praesentia Christi Domini in sacramento, miro, sed vero modo praesentis, sentiunt. *Stantes, an sedentes, proni, an supini, erecti, an geniculati, manibus passis, an junctis, Christum in eucharistia praesentissimum adoremus, adorationis quidem per se non refert, sed temporum magis & locorum, & id genus circumstantiarum*, ut recte ait Claudius Espencaeus de Eucharistiae adoratione lib. 2. cap. 16. Sed damnare, ut illicitum, adorationis gestum exteriorem, quem plerique fere omnes Christiani ab Apostolorum usque temporibus, *vel stantes, vel genibus incumbentes*, in suscipienda eucharistia observarunt, atque etiamnum observant, magnae profecto temeritatis & audaciae est. De adorationis gestu exteriori multiplex lege Espencaeum l. c. Multa ille refert de veteri standi more die dominico, & a die paschatis in

pentecosten; meminit praesertim decreti Concilii niceni I. quod genua in paschali tempore ac gaudio flectentium difformitatem, ad non flectentium conformitatem reduxit. Narrat etiam ibidem, fuisse in Galliis e contrario A. 1555. qui subortam in Ecclesia lugdunensi eandem in hoc sacrorum mysteriorum momento non geniculantium disparitatem, intolerabilem (ne quid gravius dicam) rati, ad geniculantium paritatem censerent reducendam, non obstante quamvis ejus Ecclesiae consuetudine contraria: Pag. 439) *cujus ejusdem controversiae* (inquit) *quis exitus fuerit, haud certo scio, nisi quod audio a christianiss. Rege nostro Henrico II. ex consilio cardinalium Lotharingi & Turnonii, ad eum, in quo antelitem motam statum reductam, & in eodem manere jussam.* Haec ille. Ruardus Tapperus art. 14, p. 21. *Nec articulus, inquit, habet, quod prostrati eucharistiam suscipere debeamus; sed quod recte a nobis adoratur signo externo, pro conditione loci, temporis, & qualitatis personarum, & hominum, cum quibus conversamur, consuetudine.* Nam cum deferretur ad infirmos, genua flectimus, si nullum sit impedimentum: in plateis autem immundis detegimus caput cum aliquo alio reverentiae signo. Si infirmi per plateas portamur, si curru vehimur, signum ostendimus reverentiae, quod patitur conditio temporis, loci, & personae: Item decumbentibus aut sedentibus infirmis illud sacramentum ministramus, praestita reverentia, quam possunt. Et sacerdotes in missa consecrant & sumunt stantes.

De

De antiquissimo ritu standi in eucharistia recipienda, vide etiam doctissimum Gabriel. Albaspinaeum, aurelianensem episcopum, de Veteribus ecclesiae ritibus, qvi Observationum lib. 1. observ. 12. pag. 82. *Eadem, inquit, religione atque ob eandem causam, cum eucharistia reficendi essent fideles, non genibus nixi, non humi jacentes, sed erecti, & in coelum intuentes, preces concipiebant.* Vide etiam eundem pag. 121. & multos Protestantibus, praesertim Anglos, qvi de exteriori adoratione Christi in eucharistia, adversus Puritanos, qvos appellant, scripserunt.

Perperam ἀγτολατρεία Romanensibus a plerisque Protestantibus objicitur, & illi idololatriae crassissime & gravissime ab his insimulantur & damnantur; qvum plerique Romanenses, ut & alii fideles, credant, panem consecratum non esse amplius panem, sed corpus Christi, unde illi non panem adorant, sed tantum ex suppositione, licet falsa, non tamen haeretica aut impia, vel cum fide directe pugnante, ut superiore libro ostensum est, Christi corpus, qvod vere adorandum est, adorant. In eucharistia enim mente discernendum esse Christum a visibili signo, docent ipsi; (Pag. 440.) & Christum qvidem adorandum esse, non tamen sacramentum, quia species illae sunt res creatae & inanimatae, & consequenter incapaces adorationis: neque enim satis est, ut Christus sub illis sit, quia etiam Deus est in anima, tanquam in templo suo, & tamen adoretur Deus, & non anima, ut ait Suarez tom.

3. qv. 79. artic. 8. disp. 65. sect. 1. Bellarminus lib. 4. de Euchar. cap. 29. *Nullus, inquit, catholicus est, qui doceat, ipsa symbola externa, per se & proprie esse adoranda cultu latriae, sed solum veneranda cultu quodam minori, qui omnibus sacramentis convenit; cultu autem latriae dicimus per se & proprie Christum esse adorandum, & eam adorationem, ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur, ut quid unum cum ipso Christo, quem continent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestrum adorabant, non ipsum solum, sed etiam vestes quodammodo adorabant.* Quod ad primam Bellarmini assertionem attinet de symbolis venerandis cultu quodam minore, admittimus; sed quod ait, adorationem latriae, licet Christo per se & propriae debeatur & exhibeatur, ad symbola etiam pertinere, quatenus apprehenduntur ut quid unum cum ipso Christo, quem continent, & quibus quasi vestibus tegitur & absconditur, falsum est, & repugnans plurimorum aliorum sententiae. Species enim illae ad suppositum Christi non spectant, neque unum faciunt cum illo. Vnde ipsemet fluctuans ait paulo post: *Quicquid sit de modo loquendi, status quaestionis non est, nisi, an Christus in eucharistia sit adorandus cultu latriae.* Sed de hoc Protestantes saniores non dubitant: in sumptione enim eucharistiae, ut utar verbis Archiep. spalatenensis, adorandus est Christus vera latria, siquidem corpus ejus vivum & gloriosum, miraculo quodam inexplicabili digne sumenti praec-

praesens adest ; & haec adoratio non pani, non vino, non sumptioni, non comestioni, non signis, sed ipsi Christi corpori immediate per summptionem eucharistiae exhibito debetur, & perficitur.

Dan. Tilenus in Paraenese ad Scotos, cap. 12. *Scilicet, inquit, ignorant Angli discrimen, quod est inter Christum & Christi sacramentum, quod ne Pontificii quidem ignorare videri volunt. Tamen si hi panem adorant, (ex sententia Protestantium scilicet) non tamen panem adorandum esse distant; ideoque nondum consecratum panem populo ostendi verant, Pag 441.) ne ab imperita plebecula temere adoretur; sed neque post consecrationem, intransubstantiationis tragelapho, accidentia sine subjecto, sed solum Christum adorari dicunt. Adorationem elementorum seu specierum negare Romanenses, fatetur etiam episc. roffensis in tractatu suo de hoc argumento scripto anglice p. 37. aliique complures. Vide Vrsinum in Confid. Commonef. Chytr. & contra Theses Rungii, thes. 7.*

Cassander in Consultat. *De Adoratione sacrosancti sacramenti eucharistiae ita ex veterum mente statuendum puto. Cum in hoc sacramento Christus Deus & homo, & corpore & sanguine suo praesentem se exhibeat, consequens est, ut in hoc quoque mysterio adoretur, quae adoratio non ad ipsum signum, quod exterius videtur, sed ad ipsam rem & veritatem, quae interius creditur, referenda sit; quamvis & ipsi signo, cuius jam virtus intelli-*
gitur,

Tt s

gitur,

gitur, tanquam religioso & sacro, sua veneratio de-
 beatur. pag. 984. Hanc verissimam suam sen-
 tentiam confirmat testimoniis Patrum, Ambro-
 sii lib. 3. de Spiritu sancto, Augustini hunc imi-
 tati in ps. 98. & epist. 120. Chrysost. in 1. ad Co-
 rinth. 10. hom. 24. & Theodoret in Dialogo 2.
Intelligunt, inquit Theodoretus, mystica symbola ea
esse, quae facta sunt, & creduntur, & adorantur,
tanquam ea existentia, quae creduntur. Archiep.
 spalat. de Rep. eccl. lib. 7. cap. 11. num. 7. Respon-
 deo, inquit, *me nullum idololatricum crimen in ado-*
ratione eucharistiae, si recte dirigitur intentio, agno-
scere. *Qui enim docent, panem non esse amplius*
panem, sed corpus Christi, illi profecto panem,
non adorant, sed solum, ex suppositione, licet
falsa, Christi corpus vere adorabile, adorant.
Nam neque nostri dicunt, species panis & vini, hoc
est, accidentia illa esse adoranda, sed dicunt, corpus
Christi verum & reale, quod sub illis speciebus latet,
debere adorari. Et in hoc nulla est idololatria:
docti enim nihil aliud, nisi Christi corpus, ex supposi-
tione, ut dixi, adorant. Quod si scirent, sub speciebus
illis panis & vini, aut sub pane & vino non latere
verum Christi corpus, certe nullam illis exhiberent
adorationem. Tota ergo mens adorantium ad so-
 lum Christi corpus vivum, immediate, & non ad ali-
 quid aliud dirigitur. Haec ille, qui tamen in
 ejusd. libri cap. 12. n. 44. parum sibi constans affir-
 mat, doctos etiam plurimos, (pag. 442) ne-
 dum rudem plebem, * adorare id, quod vident, id
 est

* Adorare id, quod vident.] Vide hanc pag. 443.

est panem, seu, si vis, species panis: quibus nostri dicunt Christum ipsum, quasi vestibus, tegi & abscondi. Sententia enim ista plurimis doctoribus romanensibus displicet; neque audet Bellarminus ipse, quem ibi impugnat, eam aperte defendere, sed conatur elabi subtili, immo futili distinctione, quam ipsemet, cum paucis aliis, quantumvis doctis, nedum populus imperitus, non intelligunt. Joh. Barnesius: *Corpus Christi, ait, est ibi cum pane, vel permanente vel transiente, uno vel alio modo.* Ac per consequens non est idololatria, adorare Christum ibi in eucharistia realiter praesentem. Erasmus de Amabili ecclesiae concordia: *Si in eucharistia totus est Christus, cur non est adorandus?* Nullus est tam. stolidus, ut humanam Christi naturam adoret pro divina, aut ut panem & vinum adoret pro Christo. *Nullum est sacramentum tam humile, cui non assistamus nudis capitibus, cum administratur; velut in baptismo, in confirmatione puerorum.* Quid sentiunt igitur, qui putant, idololatriam esse, si huic sacramento caput aperiant, etiamsi Christi corpus & sanguis tantum ibi sint in sacro signo? Graeci Venetiis viventes, in Respons. ad Quaest. 6. cardin. Guisani: *Huic actioni quum adsunt laici, ad terram usque coram eucharistia, religiosa cum reverentia procidunt.* Reliqui etiam. Graeci omnes adorant Christum in eucharistia. Et quis ausit omnes hos Christianos idololatriae arcessere & damnare? Autor Diallaetici eucharistiae: *Veteres, quum de sacramentis loquebantur,*

variis

variis vocibus usi sunt, honorandi, venerandi, adorandi; quibus tamen haud alium quendam honorem & reverentiam sacris rebus convenientem significare voluerunt, quam illam adorationem, quae praecipitur a Deo, quum ait: Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. *Ut duplex adoratio esse definiatur; altera, qua Deum ipsum prosequimur; altera, qua praescripta signa & mysteria divina, juxta illud: Adorate scabellum pedum ejus. Quod plerique de arca foederis intelligunt, alii de humanitate Christi interpretantur; aut si eandem utrobique adorationem esse censent, poterimus dicere, adorandam carnem Christi, quamvis creatura sit, propter conjunctam divinitatem, adorandam arcam foederis propter divinae majestatis praesentiam, (Pag. 443.) quam Deus ipse pollicitus est, affuturam. Ad quem modum etiam eucharistiam possumus adorare, propter ineffabilem & invisibilem, ut ait Augustinus Christi gratiam conjunctam, non venerantes id, quod videtur & transit, sed id, quod creditur & intelligitur. Haec ille. Atque haec de adoratione dicta sint.*

Consuetudinem vero, qua panis eucharistiae in publica pompa conspicuus circumferatur, ac passim omnium hominum oculis ingeritur, recte affirmat Cassander l. c. praeter veterum morem & mentem, haud ita longo tempore inductam & receptam esse. *Veteres enim, inquit, hoc mysterium in tanta religione & veneratione habuerunt, ut non modo ad ejus perceptionem, sed*

ne

ne inspectionem quidem admitterent, nisi fidelis. Et paulo post: *Quare videtur hic circumgestionis usus, citra grave Ecclesiae damnum, immo cum ipsius lucro (si modo id prudenter fiat) omitti posse, cum & recens sit, & sine ea circumgestionem, sacramento suus honos constiterit, & hodie constare possit. Deinde cum hodie plerumque non devotioni populi, sed pompae magis & ostensioni serviat, &c. Vide auctorem ipsum. Erasmus loco citato: Christus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus, ut summa cum animi puritate sumatur, non ut ostentetur, aut in ludis publicisque pompis circumferatur, aut in equo circum arva vehatur. Id nequaquam est veteris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus satis indulgum est.* * Regina Galliae anno 1561. referente Thuano Histor. lib. 28. pag. 39. &c. ex Joannis Monlucii, valentini episcopi, viri longe doctissimi, ut creditur, consilio, prolixas ad Pontificem dedit literas, quibus inter alia sacrae communionis usum integrum, hoc est, sub utraque specie, sine personarum distinctione, restitui debere ostendit; nec constantiensis Concilii, quod Dei mandato praeponderare, minime debeat, auctoritatem, quo minus id fiat, obesse posse: recens etiam & nuper inventum dominici corporis festum, quod multarum offensionum causam praebeat, & minime necessarium sit, abolendum esse, nam mysterium illud ad orationem & spiritualem cultum, non ad pompam & spectacula institutum esse.

VR.

Regina Galliac.] Vide pag. 429.